

ویراست دوم

تأثیر ابن سینا بر فلسفه دنس اسکوتوس

مهدی عباسزاده

شناسنامه علمی

■ عنوان تحقیق: تأثیر ابن سینا بر فلسفه دنس اسکوتوس

■ پژوهشگر: حکمت و دین پژوهی

■ گروه علمی: معرفت‌شناسی

■ محقق: مهدی عباسزاده

■ ارزیابان علمی: آقایان ابراهیم دادجو و علی کریم‌زاده

■ موضوع اصلی: فلسفه و الهیات

تأثیر ابن سینا بر فلسفه دینس اسکوتوس

(ویراست م.)

مهدی عباس زاده

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ دوم: ۱۳۹۵

شمارگان: ۳۰۰

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

طراح جلد: سید ایمان نوری نجفی

چاپ و صحافی: هنگام

سرشناسه: عباس زاده، مهدی، ۱۳۵۴-.

عنوان و نام پدیدآور: تأثیر ابن سینا بر فلسفه دینس اسکوتوس / مهدی عباس زاده.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۲۷۲ص.

شابک: ۷- ۲۸۸- ۱۰۸- ۶۰۰- ۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

یادداشت: ویراست دوم؛ ج ۲.

یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

موضوع: دینس اسکوتوس، یوهانس، ۱۲۶۵-۱۳۰۸. — نقد و تفسیر.

موضوع: ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰-۴۲۸ق. — تأثیر.

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵ ۵۲۴ع۲ / ۷۶۵ B

رده‌بندی دیوبی: ۱۸۹/۴

شماره کتابشناسی ملی: ۳۷۳۴۳۴

تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

www.poiict.ir

همه حقوق محفوظ است

فهرست

۹	پیش‌تار.....
۱۳	یادداشتی در باب براسات دوم.....
۱۵	مقدمه.....
۲۹	بخش اول: فضای فلسفی فکری: مانده دنس اسکوتوس، زندگی نامه و آثار او.....
۳۱	فصل اول: دانشگاه‌ها در قرن سیزدهم میلادی.....
۴۱	فصل دوم: جریان‌های فکری قرن سیزدهم و محکومیت سال ۱۳۷۷ میلادی.....
۴۹	فصل سوم: زندگی‌نامه دنس اسکوتوس.....
۵۷	فصل چهارم: آثار دنس اسکوتوس.....
۶۷	بخش دوم: تفکر دنس اسکوتوس و نسبت آن با آرای ابن سینا.....
۶۹	فصل اول: آرای معرفتی دنس اسکوتوس و مقایسه آنها با آرای ابن سینا.....
۶۹	۱. مقدمه.....
۷۰	۲. قوای ادراکی.....
۷۲	۳. فرایند ادراک.....
۷۷	۴. نخستین موضوع عقل.....
۸۳	۵. معرفت شهودی.....
۸۶	۶. رد نظریه اشراق.....
۸۹	۷. اقسام معرفت و مراتب یقین.....
۹۴	۸. نتیجه.....

فصل دوم: تأثیر ابن سینا بر وجودشناسی دنس اسکوتوس.....	۱۰۱
۱. مقدمه.....	۱۰۱
۲. موضوع مابعدالطبیعه.....	۱۰۲
۳. چیستی موجود.....	۱۰۴
۴. اشتراک معنوی موجود.....	۱۰۷
۵. تمایز وجود و ماهیت.....	۱۱۴
۶. نتیجه.....	۱۱۸
فصل سوم: تأثیر ابن سینا بر مبحث کلیات و اصل فردیت در تفکر دنس اسکوتوس.....	۱۱۹
۱. مقدمه.....	۱۱۹
۲. ابن سینا: مسئله کلیات و عامل فردیت.....	۱۲۲
۳. اسکوتوس: مسئله کلیات و اصل فردیت.....	۱۲۸
۴. نتیجه.....	۱۴۱
فصل چهارم: مبانی الهیات در تفکر دنس اسکوتوس با نگاهی اجمالی به آرای ابن سینا.....	۱۴۳
۱. مقدمه.....	۱۴۳
۲. تعریف و موضوع الهیات.....	۱۴۴
۳. امکان الهیات به مثابه یک علم و اقدم از.....	۱۴۶
۴. الهیات و نسبت عقل و وحی.....	۱۵۱
۵. مقایسه اجمالی دیدگاه‌های اسکوتوس با آرای ابن سینا.....	۱۵۵
۶. نتیجه.....	۱۵۸
فصل پنجم: سخن گفتن از خدا در الهیات دنس اسکوتوس با نگاهی به آثار آرای ابن سینا.....	۱۵۹
۱. مقدمه.....	۱۵۹
۲. پیشینه اجمالی بحث.....	۱۶۰
۳. تأثیرپذیری مبانی اسکوتوس از ابن سینا.....	۱۶۲
۴. معرفت طبیعی و سخن گفتن از خدا.....	۱۶۵
۵. معرفت فراطبیعی و سخن گفتن از خدا.....	۱۷۵
۶. مقایسه اجمالی نظرات اسکوتوس و ابن سینا.....	۱۷۹

۱۸۰	۷. نتیجه
۱۸۳	فصل ششم: اثبات وجود خدا در تفکر دینس اسکوتوس و تأثیر ابن‌سینا بر آن
۱۸۳	۱. مقدمه
۱۸۴	۲. مقدمات و مبانی اثبات وجود خدا
۱۹۳	۳. استدلال بر وجود خدا
۱۹۹	۴. مقایسهٔ اجمالی دیدگاه‌های اسکوتوس با آرای ابن‌سینا
۲۰۰	۵. نتیجه
	فصل هفتم: بررسی و نقد دیدگاه دینس اسکوتوس دربارهٔ خلقت عالم و انسان با
۲۰۳	خیه بر ابن‌سینا
۲۰۳	۱. مقدمه
۲۰۳	۲. قدرت مطلق الهی
۲۰۶	۳. آزادی ارادهٔ الهی
۲۱۴	۴. خلقت عالم و انسان، و فدا به آن
	۵. مقایسهٔ دیدگاه‌های ابن‌سینا و اسکوتوس در خلقت عالم و انسان و فلسفهٔ
۲۱۸	آن
۲۲۳	۶. نتیجه
	فصل هشتم: بررسی و نقد اصالت اراده در فلاسفهٔ اسلامی و دینس اسکوتوس با تکیه بر
۲۲۵	آرای فلاسفهٔ اسلامی
۲۲۵	۱. مقدمه
۲۲۶	۲. عقل و اراده
۲۳۰	۳. اراده به عنوان قوهٔ اضداد
۲۳۴	۴. اراده به عنوان قوه‌ای عقلانی
۲۳۶	۵. انفعالات اراده
۲۳۹	۶. فضیلت اخلاقی و سعادت
۲۴۳	۷. نتیجه
۲۴۹	کتابنامه
۲۴۹	۱. فارسی
۲۵۱	۲. عربی

- ۲۵۱.....۳. انگلیسی
- ۲۵۷.....واژه‌نامه (فارسی به لاتین)
- ۲۶۳.....نمایه
- ۲۶۷.....نمایه موضوعی

پیشگفتار

در پرتو ویرزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران، بار دیگر دین و معرفت دینی به‌ویژه علم عالم اسلامی، به عنوان فکر و فرهنگ مترقی و نجات‌بخش آدمی، در عرصه حیات انسان معاصر ظاهر شد. تجدید حیات تعالیم و حیانی و ارزش‌های اسلامی از سویی سبب بیداری و خودباوری ملت‌های مسلمان و احیای روح ستم‌سوزی در آنان شد و از دیگر سو باعث نمایان‌تر شدن سست‌پایگی مسلک‌ها و کاتب بشری و نظام‌های مبتنی بر آنها گشت.

بایستگی تحقیقات دقیق و منسجم، زیر‌پرمی و نوآوری درباره زیرساخت‌های اندیشه دینی و نظامات اجتماعی مبتنی بر آن و ضرورت پرداخت علمی و روزآمد به حوادث فکری، به فراخور شرایط کنونی و درخور این رستخیز عظیم و نیز لزوم آسیب‌شناسی در حوزه فرهنگ ملی و باورداشت‌های رایج دینی به‌منظور عرضه صحیح و دفاع معقول از اندیشه دینی و زدودن پیرایه‌های موهوم و موهون از ساحت قدسی دین و تبیین و عرضه صحیح و دفاع معقول از اندیشه دینی و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری اقشار تحصیل‌کرده و نسل جوان کشور، تأسیس نهاد علمی- پژوهشی و آموزشی، دانشگاهی و حوزوی محض و کارآمدی را فرض می‌نمود.

بر این اساس «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی» به عنوان یک نهاد علمی- فکری حسب‌الامر و بر اساس نظر رهبر فرهیخته انقلاب اسلامی

آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و با تلاش فراوان حجت‌الاسلام والمسلمین علی‌اکبر رشاد در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد.

این پژوهشگاه دارای شخصیتی حقوقی، مستقل و در حکم نهاد عمومی و غیردولتی و غیرانتفاعی است که در قالب چهار پژوهشکده حکمت و دین پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی و دانشنامه‌نگاری دینی و همچنین مرکز پژوهش‌های جوان فعالیت می‌کند.

پژوهشکده حکمت و دین پژوهی، که مشتمل بر شش گروه علمی با عنوان‌های معرفت‌شناسی، «قرآن‌پژوهی»، «فلسفه»، «کلام و دین‌پژوهی»، «عرفان» و «تفکر اسلامی» است، برای تحقق هدف‌های زیر فعالیت می‌کند:

۱. بازپژوهی باربرایی حکمت و کلام و معارف اسلامی؛
 ۲. تبیین و ساماندهی اساس و مباحث زیرساختی اندیشه دینی؛
 ۳. ایجاد بستر مناسب برای پژوهش و پویایی و بالندگی اندیشه دینی؛
 ۴. پاسخ به شبهات القائلین در فلسفه و کلام اسلامی؛
 ۵. نقد مکاتب و دیدگاه‌های معارض در حوزه زیرساخت‌های اندیشه دینی.
- در راستای تحقق اهداف فوق، هر یک از گروه‌ها پس از تهیه عنوان‌های مطالعاتی اساسی و اولویت‌گذاری و تهیه پیش‌سریع و تشریح آن در شورای علمی گروه، آن را به اعضای هیئت علمی خود یا محققان علمی دین‌پژوهی، واگذار نموده و با نظارت بر روند اجرای تحقیق و تأیید نهاد علمی، دسترسی عموم دانش‌پژوهان حوزه دین‌پژوهی، آن را به چاپ و نشر می‌رسانند.
- پژوهش «تأثیر ابن سینا بر فلسفه دنس اسکوتوس» نخستین پژوهش است که به زبان فارسی به توضیح تأثیر آرای ابن سینا بر تفکر اسکوتوس می‌پردازد. نویسنده پس از آنکه بخش اول پژوهش خود را به فضای علمی و فکری زمانه اسکوتوس و به زندگی و آثار او اختصاص می‌دهد، در بخش دوم و در طی هشت فصل به آرای گوناگون اسکوتوس و به تأثرات او از ابن سینا می‌پردازد. وی در این فصل‌ها آرای معرفتی، وجودشناختی، مبحث کلیات و اصل فردیت، مبانی الهیات، سخن‌گفتن از خدا، اثبات وجود خدا، نحوه خلقت عالم و انسان

و اصالت اراده در فلسفه اخلاق از منظر اسکوتوس را بررسی کرده، می‌کوشد نحوه تأثیر و نفوذ آرای ابن‌سینا بر آرای اسکوتوس و احیاناً تفاوت‌های این دو دیدگاه را جست‌وجو نماید.

پژوهش حاضر بر اساس فرایند پژوهشی پژوهشگاه و در راستای اهداف پژوهشکده و به قلم محقق ارجمند جناب آقای دکتر مهدی عباس‌زاده در گروه معرفت‌شناسی تألیف و منتشر شد.

وی در سال ۱۳۸۸ شمسی دکترای «فلسفه محض» را از دانشگاه علامه طباطبائی تهران گرفته است. پیش‌تر وی مقالات متعددی در مجلات علمی پژوهشی کشور و برخی همایش‌های علمی بین‌المللی، تألیف و منتشر ساخته است و آثار دیگری نیز در دست چاپ دارد.

در پایان از همه مضامین سورای علمی گروه معرفت‌شناسی و ارزیابان محترم آقایان دکتر ابراهیم دادجو و دکتر علی کرباسی‌زاده و به‌ویژه مؤلف گرامی که با سعه‌صدر در توفیر بالندی اثر تلاش کرد و سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی که مسئولیت آماده‌سازی، انتشار و توزیع آن را بر عهده دارد، قدردانی نموده، از استادان و صاحب‌نظران درخواست می‌شود با ارسال نظرها و پیشنهادهای سازنده در بیان ما را یاری نمایند.

گروه معرفت‌شناسی

پژوهشکده حکمت و دین پژوهی